

## PARS II

### DE ARTE METRICA

ARS METRICA, ut verba ipsa ferunt, dimetiri seu condere carmina docet. Hæc quidem pars Grammaticæ fines transit; animosque difficili ac diuturno labore defessos suavissima quadam amenitate recreat, atque relaxat. Brevi igitur ac facile jucundissimum hoc opus expediemus, nonnullis præmissis notionibus.

1. VERSUS est oratio certo genere, numero atque ordine pedum alligata.

2. PES est pars versus, certo syllabarum genere, numero atque ordine definita. Pedes ergo versus conficiunt, et pedes syllabæ. Ad cuiuslibet latini carminis dimensionem, dissyllabi ac trissyllabi abunde sufficient.

#### PEDES DISSYLLABI.

SPONDÆUS constat ex duabus syllabis longis, -- ut *omnes*  
 PYRPHICHIVS » » duabus brevibus, ∪ ∪ ut *Dea*.  
 CHORÆUS, » » longa et brevi, - ∪ ut *multa*,  
 LAMBUS, » » brevi et longa, ∪ - ut *potest*.

#### PEDES TRISSYLLABI.

TRIBRACHYS, ex tribus brevibus, ∪ ∪ ∪ ut *facere*.  
 MOLOSSUS, ex tribus longis, --- ut *gaudentes*.  
 DACTYLUS, ex longa et duabus brevibus, - ∪ ∪ ut *tempora*.  
 ANAPÆSTUS, ex duabus brevibus et longa, ∪ ∪ - ut *pereunt*.  
 AMPHIBRACHYS, ex brevi, longa et brevi, ∪ - ∪ ut *læna*.  
 AMPHIMACER, ex longa brevi et longa, - ∪ - ut *pontifex*.  
 BACCHIVS, ex brevi et duabus longis, ∪ - - ut *amores*.  
 ANTIBACCHIVS, ex duabus longis et brevi, -- ∪ ut *legere*.

Pedes quadrisyllabos passim apud auctores reperies; hi autem ex binis dissyllabis conficiuntur; ex. gr. CHORIAMBUS ex *choræo* et *iambo* constant; quare hos memoriæ mandare supervacaneum puto, cum facile possit alumnus et dignoscere pedes compositos, et per se componere.

His igitur de pedibus præceptis, agemus de versu *heroico* et *elegiaco*, de versu *lyrico*, et tandem de versu *comico* et *tragico* aliquid indicabimus.

### LECTIO I.

#### DE VERSU HEROICO ET ELEGIACO.

##### I

1. *Hexamëtrum* carmen, quod heroicum etiam appellatur, sex pedibus constat, quorum quintus dactylus est, sextus spondeus, reliqui dactyli vel spondei:

Urbs antiquã fuit, Týrñ tēnuērē cōlōnī. (VIRG.)

Raro quinto loco habet spondæum; tuncque *spondaicus* versus appellatur:

Cara deum soboles, magnum Iovis incrēmētūm. (VIRG.)

2. Connitendum maxime est, ut nunquam pedes verbis cœquantur, sed ita inter se copulentur, ut extrema verbi syllaba cum sequenti pedem conficiat; en optimum Virgilii exemplum:

Semper ho-nos no-menque tu-um lau-desque ma-nebunt.

Syllaba autem quæ ex dictione polysyllaba cæditur, ut cum syllabis sequentis dictionis pedem constituat, *cæsura* dicitur. Solet tamen latius pro qualibet carminis divisione usurpari.

Quo heroicum carmen numerosum sit, ut *cæsura* recte adhibeantur necesse est: itaque hac ratione dividendum est.

1.<sup>o</sup> *Cæsura* post duos pedes primos; quæ pars versus vocatur *semiquinaria*, i. e. dimidium quinque pedum; hanc habet sequens Virgilii carmen:

Pānditār intērēā-domus omnipotentis Olympi.

Quod si huic brevem syllaban adjicias in eadem dictione, pars versus dicitur *trochaica*, eo quod trochæo pede desinat:

Infāndūm, rēgīnā, jubes renovare dolorem.

2.<sup>o</sup> *Cæsura* post tres primos pedes; quæ divisio appella-



tur *semiseptenaria*, scilicet, dimidium septem pedum; sic Virgilius:

Terram inter fluctūs āpērit-furit aëstus arena.

3.º Si vero semiseptenariæ adduntur duæ syllabæ breves, quibus terminetur dictio, ut in allato carmine, pars versus dicitur *bucolica*, quod in bucolicis a Theocrito maxime fuit usurpata.

Sunt et aliæ hexametri partitiones a recentioribus inductæ, quarum prisci teste P. Alvaro, non meminerunt, ut est *semilernaria*. Duo postremo animadverti oportet; primum, carmen heroicum, ut nomine dignum sit, saltem *semiquinaria* constet opus esse: deinde poetas syllabas breves non raro protrahere solere vi cæsurae, *ectāsi* utentes liberius; eo quod in cæsura, inquit, sit latens tempus, quo brevis veluti compleatur, et in longam evadat; sic Virgilius:

Terrasque trāctusque maris cœlumque profundum.

3. Reliquum est, ut hujus carminis usus significetur, Id docet Horatius in arte metrica, ver. 73.

Res gestæ regumque, ducumque, et tristia bella,  
Quo scribi possent numero monstravit Homerus.

Sic ille de versu heroico, nam his usus est Homerus in *Iliade* et *Odyssea*. At plura exempla ipsemet atque alii docuerunt, quæ hexametro carmine scripta reperies.

Præcepta morum, scilicet in Satyris, ut Horatius, Persius, Juvenalis:

Præcepta scientiarum, ut scripsit Lucretius Physica.

Præcepta artium, tum liberalium, ut Horatius in Arte poëtica, tum cujuslibet alterius rei, ut Virgilius in Georgicis

Bucolica hoc metro scripsit Virgilius.

Denique hoc metrum est ad laudandum et describendum aptissimum, et ab scriptoribus aureæ ætatis præ cæteris usitatum.

## II

### DE CARMINE ELEGIACO.

1.º Carmen elegiacum, ita dictum, quod elegiæ hoc metro conscribi solitæ sint, est ipsum hexametrum cui pentametrum subjungitur, ex quibus exurgit *distichon*.

Hexametrum.	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —
	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —
Pentametrum.	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —
	— —	— —	— —	— —	— —	— —	— —

Ex duplici semiquinaria constare debet pentametrum; et hæc quidem divisio ad carminis numerum spectant. Secunda semiquinaria dictione dissyllaba terminanda est; raro quadri vel pentasyllaba; rarissime trissyllaba; prope eadem lex quamvis non adeo stricte pro prima ferenda foret. En pulcherrima distichi exempla:

Ov. Invenies aliquem; qui me suspiret ademptum,  
Carmina nec siccis porlegat ista genis.

Tib. Non ego divitias patrum fructusque requiro,  
Quos tulit antiquo condita messis avo

2.º Quod attinet ad usum, hæc docet Horatius in Arte poëtica, vers. 75.

Versibus impariter junctis querimonia primum,  
Post etiam inclusa est voti sententia compos.  
Quis tamen exiguos elegos emiserit auctor,  
Grammatici certant, et adhuc sub judice lis est.

Primo legitur solum veræ Elegiæ, seu tristia distichis scribebantur, et sic Ovidius. Postea etiam *Epigrammata*, cujuslibet generis *Inscriptiones*, et quæcumque parvæ compositiones, ut videre licet apud auctores Augusti sæculo posteriores, præsertim apud Martialem.

## LECTIO II.

### DE CARMINE LYRICO.

Carmina lyrica, ita dicta quod ad lyræ sonos canebantur, a græcis latini acceperunt, sicut et cætera carmina; horum tamen imitatio Horatio præcipue tribuenda, ut ipse canit in Oda 3.ª ad Melpomēnem.

Dicar. . . . .

Princeps Æolium carmen ad Italos

Deduxisse modos. . . . .



Versus lyrici odis, sive cantibus accomodati sunt. Metrâ summa varietas, sicut et rerum, quæ scribuntur, de quibus Horatius:

Musa dedit fidibus divos, puerosque Deorum,  
Et pugilem victorem et equum certamine primum,  
Et juvenum curas, et libera vina referre.

De omnibus metris singillatim agemus Horatii usum spectantes.

## I

## DE STROPHIS ASCLEPIADEIS.

Quadruplici modo usus est Horatius versu asclepiadeo, ab auctore Asclepiade ita nuncupato, et pentametro valde affini. Constant spondeo, dactylo et syllaba longa, deinde duobus dactylis:

Asclepiadeum.	—	—	—	υ υ	—	υ υ	—	υ υ
Pherecratium.	—	—	—	υ υ	—	—	—	—
Glyconicum.	—	—	—	υ υ	—	υ υ	—	υ υ

Dianam teneræ dicite, Virgines  
Intonsum, pueri, dicite Cynthium,  
Latonamque supremo  
Dilectam penitus Jovi.

1. *Pherecratium* a Pherecräte, et *Glyconicum* a Glycōne duxere nomen. Hoc usus est Seneca in choris Tragœdiarum, ut in illo Medæ:

Vincit virgineus decor  
Longe Cecropias nurus:  
Et quas Taygeti jugis  
Exercet juvenum modo.....

2. Post tertium quemque Asclepiadeum, Glyconicum subjungit Horatius.

Pastor cum traheret per freta navibus  
Idæis Helenam perfidus hospitam,  
Ingrato celeres obruit otio  
Ventos, ut caneret fera.....

3. Alternis vicibus Glyconicum et Asclepiadeum, ut:

Sic te diva potens Cypri,  
Sic fratres Helenæ lucida sidera.  
Ventorumque regat pater,  
Obstrictis aliis, præter Iapiga.....

4. Solum denique Asclepiadeum adhibet Horatius in odis aliquibus, ut in prima lib. 1.

Mæcenas, atavis edite regibus,  
O et præsidium, et dulce decus meum!

Valde numerosus erit Asclepiadeus et Glyconicus, si duo extremi dactyli singulis verbis constant.

## II

## DE STROPHIS ALCAICIS.

*Alcaicum* carmen, ab ALCAEO inventum, in deliciis fuit Horatio: simillimus est Asclepiadeo, nec unquam solus invenitur, sed cum jambico et dactylico. En exemplum:

2. Alcaici.	υ	—	υ	—	—	υ υ	—	υ υ
Jambicus.	—	—	υ	—	—	—	υ	—
Dactylicus.	—	υ υ	—	υ υ	—	υ	—	υ

Hac arte Pollux, et vagus Hercules  
Enixus, arces attingit igneas:  
Quos inter Augustus recumbens,  
Purpureo bibit ore nectar.

Quoad extremos pedes Alcaici, idem monemus ac de Asclepiadeo. Duo reliqui versiculi a pede dominantis nomen accepere, perpetuoque Alcaicum comitantur.

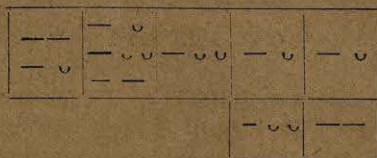
## III

## DE VERSIBUS HENDECASYLLABIS.

Tria sunt carmina *hendecasyllaba*, scilicet, *Sapphica* a poetria Sappho usitata, *Phaleuca* a Phaleuco, *Hipponacteum* ab Hipponacte.



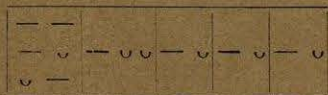
1. Versus sapphicus quamvis in tragoediæ choris solus usurpetur, vel strophæ lege solutus, Horatius tamen tertio cuique sapphico subjicit Adonium, ita vocari solitum, quod his versiculis Adonis celebraretur:



Integer vitæ, scelerisque purus,  
Non eget mauris jaculis, nec arcu,  
Nec venenatis gravida sagittis,  
Fusce, pharetra.

Quamvis in primo et secundo loco liberiores fuerint Catullus et Seneca, vellem tamen imitareris Horatium, qui primæ sedî choreum, secundæ spondeum fere semper tribuit. Ad hujus carminis harmoniam pertinet, ut post secundum pedem sit cæsura.

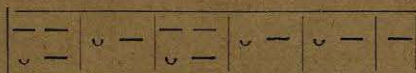
2. Phaleucium carmen vix differt a Sapphico:



Jam ver egelidos refert tepores;  
Et cæli furor æquinoctialis  
Jucundis zephyri silescit auris.

Ita Catullus, qui liberior est in primo pede.—Insuaves evadent Phaleucii, si careant cæsura post secundum pedem.—Ex classicis Auctoribus Catullus et Martialis his usi sunt felicissime in Epigrammatibus et Odis, quas græcas vocant, scribendis.

3. *Hipponactium* carmen solum pedibus dissyllabis constare potest.



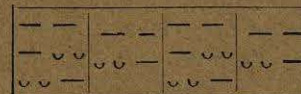
Ternos vetusti congios falerni  
Hausit potentum Romuli nepotum  
Regnator audax, arbiterque regum.

Cæsuram habeat ut phaleucium, cui par est etiam in usu poetarum.

## IV.

## DE ANAPESTICO ET MYMENIACO.

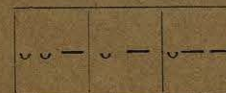
*Anapesticum* a pede anapæsto, qui dominatur in carmine, nomen duxit: tres sunt hujus versus mensuræ a tribus vatibus usitatæ. Prima est anapestici Archilochii:



Audax nimium, qui freta primus  
Rate tam fragili perfida rupit,  
Terrasque suas post terga videns,  
Animam levibus credidit auris.

Ita Seneca in choro Medæ, qui solet anapaesticis *Adonium* subjicere sine lege: tu pervenuste tertio cuique adjectives. Anapesticum optimun putatur, cum singuli pedes e verbis singulis constant; at cæsura post secundum pedem nunquam omittenda.—Alterum, quod *Partheniacum* vocant, a priore non differt, nisi syllaba, quam ab ultimo pede subtrahi solet.

Tertium est *Anacreonticum*. En exemplum:



Age cuncta nuptiali.  
Redimita vere tellus.

*Hymeniacus*, ita fortasse dictus ab Hymenæo, seu cantu nuptiali, est versiculus duplici dactylo constans:

Creditur Aurei  
Cantus Apollinis  
Insuperabili  
Abdita pectoris  
Vincere carmine.







Quam tu magnorum numen læsura deorum  
In verba jurabas mea ....

Aliis etiam metris senarios miscuit Horatius; at de his infra tractabimus. Illud tandem notandum est, qui fabulas scripsere liberioribus iambicis usos fuisse, comicos potius quam lyricos imitantes, ut apud Phædrum comperire licet.

II. Inter iambos sunt nonnulli, quibus certa et fixa mensura est, ut Archilochicum, cujus mensuram dedimus ubi de strophis Alcaicis; anacreonticum ubi de Anapæstis, ex usitatis sunt tantum reliqui Aristophanici:

υ —	υ —	—
— —	υ —	—

Fluit silenti,  
Vales per imas,  
Gradu Metaurus:

et *Scæzon* ab Hiponacte inventum: hoc est senarium iambicum, sed quintum pedem habet semper iambum, sextum spondæum; huic carmini Martialis in Epigrammatibus (nam his scribendis aptissimus est) subjunxit dimetrum iambicum, ut hoc exemplo patet:

Verona docti syllabas amat vatis:  
Marone felix Mantua est:  
Censetur Apona Libio suo tellus,  
Stellaque nec Flacco minus.

## VI.

### DE VERSU TROCHAICO.

1. Trochaicus iambico consimilis, lyricis ac dramaticis communis est. Quod autem ad mensuræ varietatem pertinet, lege quæ de iambicis supra diximus; sedes vero trochaici sunt loci impares, sicut iambico pares. Dramatici vates liberrime trochaeis, sicut et iambicis usi sunt. Lyrici contra solum spondæum in sedibus paribus, raro tribrachym admittunt. Accipe exemplum.

2	4	6	8
— υ	— υ	— υ	— υ
— —	— —	— —	— —
υ υ υ	υ υ υ	υ υ υ	υ υ υ
— υ υ	— υ υ	— υ υ	— υ υ
υ υ —	υ υ —	υ υ —	υ υ —

Appetente vere primo, cum tener virescit annus,  
Vinitorque false tonsos vitibus marital ulmos....

Inter hos versus usitatissimi sunt Archilochii, qui sunt Tetrametri Catalecti: en exemplum Senecæ in *Medea*. A. 4.

Vos precor vulgus sitentum, vosque ferales deos,  
Et chaos cæcum atque opacam Ditis umbris domum...

Recentiores vero lyrici et himnographi hos in duos dimetros pervenuste dividunt acatalectum et catalectum. Exemplum elegantissimum præbet poësis sacra:

Pange, lingua, gloriosi  
Lauream certaminis;  
Et super Crucis thophaeo  
Dic triumphum nobilem:  
Qualiter Redemptor orbis  
Inmolatus vicerit.

2. Trimetris vix usi sunt vates: hæc habet Terentius.

Hocine credibile est, aut memorabile,  
Tanta vecordia in nata cuiquam ut siet,...

3. Dimetri sunt usitatiores; habes exempla supra acatalectici et catalecti: accipe hypercatalecti, quop Bachyldium vocant:

Floribus corona nequitur,  
Versibus poëma pangitur,  
Quis ferantur alma munera:...

4. Denique sunt etiam monometri hypercatalecti, qui ex duobus choræis cum syllaba constant.

Vita jam fugit;  
Instat et mihi  
Parca, nec potest  
Fata non sequi.

His dictis facile quælibet carmina ad modos metricos composita dimetieris; restant nihilominus quædam minus usitata, quæ apud Horatium reperies, de quibus pauca dicemus ad eruditionem potius quam imitationem.

## Appendix I.

### AD PLENAM CARMINUM HORATII COGNITIONEM.

Cum Horatii volumina integra ab studiosis latine poëseos explicantur. plures spectantur et odæ et carmina, quorum modi,



forsitam quod nobis pristinae prononciationis ignaris duri ac insuaves videntur minime vulgati sunt. Hos igitur nunc ordine librorum proponemus, quo nihil pulchritudini studentes lateat.

## EX LIBRO PRIMO.

CARMEN VI. Constat Archilochio majori, cui minorem subjungit, Horatius:

—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—

Solvitur acris hiems grata vice veris et Favoni,  
Trahuntque siccas machinae carinas;  
Ac necque jam stabulis gaudet pecus, aut arator igni;  
Nec prata canis albicant pruinis.

Hujus carminis est unicum exemplum.

CARMEN VII. Constat hexametro et falisco sive alemano, quod est velut hemistichium hexametri.

—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—

Laudabunt alii claram Rhodon, aut mitylenen,  
Aut Epheson, bimarisque Corinthii  
Mœnia, vel Baccho Thebas, vel Appolline Delphos  
Insignes, aut Thessala Tempe.

Ejusdem numeri sunt vigesima octava hujus libri, et duodecima Epodi.

CARMEN VIII. Constat Aristophanico et choriambico pentametro:

—	—	—	—	—
—	—	—	—	—
—	—	—	—	—
—	—	—	—	—

Lydia, dic, per omnes  
Te Deos oro, Sybarim cur properes amando  
Perdere? cur apricum  
Oderit campum, patiens pulveris atque solis?

CARMEN IX est Coriambicum Gallimachium:

—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—

Tu ne quaesieris, scire nefas, quem mihi, quem tibi  
Finem Di dederint, Leuconoe; nec Babilonios...

Huic sunt pares 18 hujus lib. et 10 lib. 4.

## EX LIBRO SECUNDO.

Notandum CARMEN 8, quod unicum est apud Horatium; constat autem trochaico dimetro et senario iambico catalectis:

Non ebur, neque aureum  
Mea renidet in domo lacunar;  
Non trabes Hymettiae  
Premunt columnas ultima recisas...

## EX LIBRO TERTIO.

CARMEN XII est exemplum unicum versus Jonici majoris et minoris: hic scilicet duplicatus efficit majorem; qui sex pedibus constat; vel octo si mavis solum spondeum et Pyrrichium in metiando adhibere. Accipe strophem integram:

—	—	—	—	—
—	—	—	—	—

Miserorum est, neque amori dare ludum, neque dulci  
Mala vino lavere, aut exanimari metuentes  
Patruae verbera linguae

## EX LIBRO QUARTO.

CARMEN VII constat hexametro et dactylico archilochio cujus mensura est haec, et exemplum unicum:

—	—	—	—	—
—	—	—	—	—

Diffugere nives: rederunt: jam gramina campis,  
Arboribusque comae:  
Mutat terra vices, et decrescentia ripas  
Flumina praetereunt.



## EX EPODO.

CARMEN XI constat senario iambico, et archilochio composito ex dactylico et dimetro iambico qui pro libitu separantur, vel ut unum carmen scribuntur.

Petti, nihil me, sicut antea, juvat  
Scribere versiculos amore percussum gravi.

CARMEN XII constat hexametro, et quodam archilochio modo tradito supra, quique dactylo præmittit dimetrum jambicum: exemplo patebit, cujus metri non invenies secundum apud Horatium:

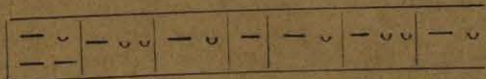
Horrida tempestas cœlum contraxit, et imbres  
Nivesque deducunt Jovem; nunc mare, nunc cœlum  
Threicio Aquilone sonant: rapiamus, amici,  
Occasionem de die; dumque virent genua...

Hucusque de metris Horatianis. Archilochio dactylico addidit spondeum Boëtius; at certe duriusculum evadit:

Omne hominum genus in terris;  
Unus enim rerum Pater est.

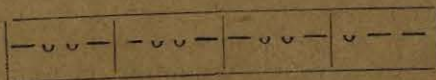
## Appendix II.

Huic tandem labori finem imponemus duplici adhuc carmine, raro quidem, quod tamen invenies apud auctores. Prius quo usus est Catullus, trochaicum stesichorium dicitur, cujus mensuram aspice:



O colonia, quæ copis ponte ludere longo

Alterum est choriambicum phalæcium, quo utitur Terentianus Maurus.



Jane pater, Jane tuens, Jane biceps, biformis;  
Cui reserata mugiant aurea claustra mundi.

## Appendix III.

## DE INSCRIPTIONIBUS LATINIS.

Quamvis stili, quem *lapidarium* vocant, studium Grammaticæ fines prætergredi videatur, tamen, quod magno usui futurum

arbitramur, et quod raro apud auctores, qui de stilo latino scripsere, reperiatur, hæc præcepta adjecimus, non quidem nostro ingenio elucubrata, sed ex INSTITUTIONIBUS ELOQUENTIÆ Innocentii Polcari S. J. decerpta. Hunc igitur auctorem consulat, vel potius præclarum opus de STILO INSCRIPTIONUM LATINARUM a Stephano A. Morcelli compositum, quisquis vel rem fusius tractatam vel plura exemplaria legere exoptet.

## I

## QUID SIT, QUÆ EJUS GENERA.

INSCRIPTIO latine; græce EPIGRAPHE, significant *titulum*, qui templis, columnis, statuis, sepulchris inscribi solet; ipsum autem nomen *titulus* apud latinos frequens, notam, indicem, elogium significat, quibus res dignoscitur, et quid valeat, quid contineat, cujus sit monstratur. Hinc recte describi potest *inscriptio*: «Brevis oratio, qua paucis appositisque verbis alicui monumento insculpta, personas rerum eventus, resque commemoratione dignas posteris commendamus.»

II. Tria genera complectimur, videlicet: *Sacras*, quæ cum dedicationes et donaria, tum etiam vota et monumenta sacrorum comprehendunt. *Honorarias*, quæ honorem cuique habitum demonstrant; quæ si sepulchris affigantur, *epitaphia* nuncupantur; si alibi, vel si typis mandentur, *elogia*. *Historicas*, quæ res memorabiles posteritati produnt quo spectant fasti, inscriptiones operum publicorum, indices loci, legata etc., modo non laudem, sed memoriam tantum contineant.

## DE STILO ET SERMONE.

1. Communis inscriptionum sermo inter oratorium et poëticum medius videtur: dictio vero loco, operi et personis conveniat. Verborum dispositio, ex qua dictio conflatur a veterum exemplis petatur, ne desit elegantia, quæ non tam in singulorum verborum delectu, quam in apta et numerosa collocatione est. Porro, dictionum et formularum fontes ac loci universim assignantur Tullius, Cæsar, Nepos, Livius; inter poetas Catullus et Horatius cum reliquis, qui Augusti ætate floruerunt. Uberrimos autem rerum ac sententiarum fontes reperies in sacris litteris, ecclesiastica liturgia et scriptis Sanctorum Patrum.



2. Verborum, sententiarumque figuræ inscriptionibus conveniunt, exceptis tamen acrioribus, omnino poetiis, quæque verborum lusu versantur. Itaque adhibentur præsertim prosopopoeia, exclamatio, apostrophe, precatio, et aliæ hujusmodi; parce tamen, nec sine delectu.

3. Perspicuitas, quæ maxime est inscriptionum virtus, postulat, ut vetusta nimis et ignota vitemus, incerta et ambigua illustremus, efficiamusque, ut tota incriptio in lectorum animum facile, dulciter et jucunde descendat: hinc litterarum singularium usus, præterearum, quæ jam recepta sunt, interdicens: hinc etiam justa mensura procuranda: ea autem justa censenda est, quam perlegens plane intelligat, jucundeque hauriat, quæque monumenti magnitudinæ et gravitati conveniat. At nec quæ salva sententia tolli possunt, semper extra modum habenda; sunt enim ornamenta, sunt formulæ solemnes, dictiones paulo copiosiores, quibus sententiæ vis aut clarescit, aut nobilitatur.

4. In ratione denique scribendi, sive insculpendi, veterum exempla inspicienda, et quoad liceat, imitanda. Unde litteræ antiqua omnes formæ: scilicet primaria, et simpliciori, æquali, majori plerumque; aliquando tamen nomen ejus, cui incriptio dicatur, magnitudine eminet. In versibus dividendis perspicuitas rectusque sensus curandus est. Verba singula, extremis tantum in singulis versibus exceptis, vel ad calcem vel medio spatio punctis notentur.

## II.

## INSCRIPTIONUM SACRARUM FORMA ET EXEMPLARIA.

1. Titulus Deo et cœlitibus positus incriptio sacra est quæ templum aramve dicatam, vota suscepta vel reddita, vel donum quodlibet cum aliqua cultus significatione declarat.

2. Dei vel cœlitis nomen præcedit cum appositis, omniaque dativo efferentur, nisi præmittantur illa;

HONORI-SACRUM-D. O. M. SACRUM-IN HONOREM CÆLITIS N..... vel alia hujusmodi. Inde adscribuntur qui dicant et dedicationis causa. Tandem nota temporis, quæ si insignis, habeatur, initio etiam ponitur.

3. En aliqua exempla:

## I.

DEO. OPTIMO. MAXIMO. SACRVM  
IN. HONOREM. MARIAE. VIRGINIS. SIDERIBVS. RECEPTAE  
ORDO. POPVLVS. QUE. MOLLIANENSIS  
TEMPLVM. A. MAIORIBVS. OB. DEPVLSAM  
PESTILITATEM. EX. VOTO. CONSECRATVM  
VI. FREQUENTIAE. MVNICIPVM  
ET. STATIS. SVPPPLICATIONIBVS. AVGVSTIVS. PATERET  
PECVNIA. PVBLICA. ET. OMNIVM. SODALITATVM  
NOVA. FORMA. REFIGIENDVM. LAXANDVM. QUE  
CVRAVIT  
DEDIC. VII. IDVS. IVN. AN. M. DCC. LXXIII.

(In agro Firmano.)

## II.

MARIÆ. REDVCI  
ET. ANGELIS. CŒLESTIBVS. TVTELARIBVS  
ANTONIA, LAVR. F. CLAVDIANA  
PRO. REDITV. PAVLI. AMERINI. CONIVGIS  
ET. IVSTI FILII  
VOTVM. ANIMO. LIBENS. SOLVIT.

(Pro lychnulo Pensili.)

## III.

FRANCISCO. XAVERIO  
APOSTOLO  
SOSPITATORI. ORIENTIS  
QVOD. CŒLO. RECEPTUS  
CIVITATEM. QUAM. LVES. POPVLABATVR  
PRÆSENTI. OPE. RESPEXERIT  
ET. APPELLENTE. AB. SANCIANO. NAVI. QUÆ. SACRUM  
CORPUS. EIVS. MENSE. POST. MORTEM. QVINTO  
INTEGRVM, RECENS. QVE. ADVEHERAT  
SECVRITATEM. CIVIBVS. SALVTEM. QUE  
REDDIDERIT  
ORDO. ET. POPVLVS. MALACENSIS  
CONSERVATORI. PATRIÆ

(In statuæ basi.)



## IV

## INSCRIPTIONUM HONORARIARUM FORMA ET EXEMPLARIA.

1. Honorariæ easdem prope leges sequuntur ac sacræ; addendum tamen quorum sumptibus, decreto vel studio honor habitus sit; ac si de civitate agatur, singuli ordines cum suis appositis sunt rescensendi.

En exempla:

PIO. VI. PONT. MAX.  
PROPAGATORI. AGRORUM LOCUPLETATORI. CIVIVM  
OPTIMO. PRINCIPI  
AD. MEMORIAM. OPTATISSIMI. ADVENTVS  
ANNO. M. DCC. LXXX  
QVVM. HISCE. IN. AEDIBVS. APRILI. MENSE  
DIES. QUATVORDECIM. HOSPITATVS. EST  
DOMVS. VITELLIORVM  
NOBILITATA ET. AVCTA  
OMNI. INDULGENTIA. ET. LIBERALITATE  
EIVS

(Terracinae in ædibus Vitelliorum.)

PETRO. METASTASIO  
CIVI. ROMANO  
PRINCIPI. ITALICI. DRAMATIS  
IOANNES. MARIA. RINIMALDVS  
FERRARIENSIS. PREB. CARDINALIS  
ANNO. M. DCC. LXXXVII  
NE. VIRO. VBIQVE. GENTIVM. CLARISSIMO  
HONOR. IN. PATRIA. DEESSET

(Romæ ad Pantheon.)

HONORI  
HANNIBALIS. BOCCHII. CLARENSIS  
IN. COLLEGIVM. PRESBITERORVM  
COOPTATI  
SACRVM. PRIMVM  
FACIENTIS  
ÆQUALES. EIVS. SACERDOTES.  
VOTA. DEO. NVNCVPANTES.

Salve, o præclara proles, qui prima parente,  
Hannibal, ad nostros major honore redis:  
Quæ divo crescunt altaria munere, quæque  
Mactatus pronis hostia cœlitibus  
Pacatura Deum, populis tibi debet et aucto,  
Læta sacerdotum, claraque turba choro;  
Debeat et multis patriæ quod fulgeat annis  
Hæc probitas, mores hi, pudor et pietas.

2. In *Epitaphiis*, nominibus adscribentur honores, sacerdotia, munera et laudes uno alterove apposito; vita autem et res gestæ raro et breviter narrantur, interdum ab ipso defuncto. Adjiciantur nota temporis, vitæque anni, auctores monumenti, salutationes, sententiæ, preces. Feminarum epitaphia amant nomina diminuta, laudum copiam ac diligentem munerum expositionem; puerorum autem puellarumque emicant teneri affectus, laudes ex gratia, forma, moribus et ingenio, maxime vero parentum doloris significationes. Invenies denique epitaphia carmine conscripta, sed adjecta inscriptioni; in iis tria serva: 1, sententia sit brevis, simplex, gravis aut suavis, pro defuncti conditione; 2, ab ipsa exprimi dideatur; 3, metrum usitatus est elegiacum, raro faleucum, rarius trimetrum.

A. X. Ω.

HEIC. ADQVIESCIT  
ANTONIVS. ANDR. E. ANDREIVS  
PATER, LIBERORUM. QVINQVE  
PIETATIS. STUDIO. REI. FAMILIARIS. CVRA  
SEDVLITATE. OFFICIORVM  
AMOREM. CIVIVM. ET. LAVDEM. EMERITVS  
ANNOS. NATVM. LVIII  
ANDREAS. FILIVS. SVPERSTES. DEFLEVIT. AMISSVM  
V. NON. MART. AN. M. DCCC. XVIII  
AVE PARENS DESIDERATISSIME  
PAX. TIBI ET. GAVDIA. COELESTIVM

A. X. Ω.

DOMUS. MORTALITATIS  
CINERIBVS. ATQVE. OSSIBVS  
REVICTURIS

(In communi sepulcro.)



LACRIMVLAM. TIBI. HOSPES. HABETO  
 RITE. EGO. LOTVS. AD. SVPEROS. EVOLAVI  
 XIII. KAL. IANVAR  
 BENE. MATRI. PRECATVS  
 QVOD. VRBE. BELLI. METV. TREPIDANTE  
 ME. SEPTIMO. LUNAE CVRSV  
 MATVRVM. CÆLO. EDIDISSET  
 AT. HEIC. EXVVIAS. MEAS. COMPOSVIT.  
 MARTINENGVS. PATER.  
 QVVM. VIXISSEM. HORAS. V.

OCTAVILLA M. FLAVIANI. F.  
 ANNOR. XV  
 HEIC. SITA. EST  
 DELICIVM. DOMITILLÆ. MATRIS  
 SOLATIVM. EVNICES. ÆVIÆ  
 QVÆ. INGENIVM. ACRE  
 FORMAM. PRÆCLARAM  
 ORNABAT. PIETATE. SINGVLARI  
 NON. MORTVA. PVELLA. EST  
 SED. DORMIT

ANTONIUS. RAPHAEL. MENGVS  
 EQVES  
 LOCO EMPTO.  
 MONVMENTVM. FECIT  
 MARGARITÆ. GVAZZIÆ  
 VXORI. CARISSIMÆ  
 BENE. MERENTI  
 ET SVIS. LIBERIS  
 POSTERIS. QVE. SVIS  
 ANNO. M. DCC. LXXIII  
 IN. FR. P. X. IN. REG. P. XII

## D. M. S.

SVM. CASTÆ. CINERUM. LAPIS. PUELLÆ  
 CVSTOS. ME. RELEGENS. PIVS. VIATOR  
 HVIVS. COGNITA. SI. TIBI. FVVISSET  
 VIRTVS. LACRIMVLIS. TVIS. RIGARES  
 EVODIÆ. CYPARÆ. ANN. VI

3. Elogia denique ideo inventa sunt, ut posterius ad virtutem legendo excitentur: ex virtutibus ergo factisque ea

seligenda sunt, quæ eximia putantur: quæque admirationem habent. Initium elogiū unum omnino erit a nomine quod recto casu erit usurpandum. Ea præcipue subjicienda, quæ quisque ex rebus gestis invenerit; ea gesta breviter usurpanda, quibus maxime claruerit; cavebimus tamen ab his agnominibus, quibus neque veritatis multum inesse solet, neque dignitatis. Sub finem denique singularis honoris forte habitus mentio facienda, interdum etiam eorum quæ post mortem tributa sunt.

## V.

## DE INSCRIPTIONIBUS HISTORICIS.

Harum scopus est res posteritatis memoriæ commendare. Huc ergo pertinent:

1.º Fasti qui res sacras aut civiles a viris principibus cujusque ordinis præclare gestas breviter ac dilucide enarrant, quin et funestos etiam eventus ad posterorum lacrimas fugamque ciendam.

2.º Operum publicorum inscriptiones ab auctore incipiunt: succedunt tituli, magistratus, munera ut in honorariis: tum res seu opus cum aliqua laude; denique, qua pecunia res conficitur, cum nota temporis.

3.º Indices locorum, quibus finium terrarumque discrimina posita videantur, vel sunt ad exempla modo tradita de operibus publicis, vel nude et simpliciter rem demonstrant.

## Appendix.

Sunt et inscriptiones temporariæ, quibus ad festos apparatus, funera publica, aut litteraria specimina hominum frequentia aut viri primates invitantur. Harum leges vel ex dictis supra, vel ex subjectis exemplis facile deduces, eo vel maxime quod cum fuerint priscis inusitata, nulla exstant exemplaria.

## I.

## PRO FESTO APPARATU.

MICHAELI  
 INVICTO. BELLIPOTENTI  
 PRINCIPI. CÆLESTIVM  
 CVRIA. TERTIA. POPVLO. BIFARIAM. SVPPPLICANTE  
 HONORES. ITERAT  
 IMPLORATIS. QVE. PRECIBVS. VOTA. SOLVIT



## II.

## PRO FUNERIBUS.

PIIS. MANIBVS  
 SODALIVM. NĒPOMVCENIANORVM  
 QVOS. PVRGATORIVS. IGNIS  
 SIDERIBVS. INSERENDOS. EMVMDAT  
 SVPERSTITES. PACEM. CŒLESTEM. ADPRECATI  
 SACRVM. ANNIVERSARIVM.  
 EXPIATIONIS. CAVSA. FACIMVS  
 PAR. OFFICIVM. A. POSTERIS  
 PRÆSTOLANTES

## III.

## PRO CERTAMINE LITTERARIO.

QVOD. FELIX. FAVSTVM. QVE. SIT  
 HONORIS. OFICII. QVE CAVSA.  
 GREGORIO. SCIP. F. CLARAMONTIO  
 EX. DECVRIONIBUS. CÆSENATIVM  
 PONTIFICI. TIBVRTIVM  
 ADLECTO. INTER. ANTISTITES. DOMVS. PONT. MAX.  
 ADSTATORI. AD. SOLIVM  
 CVIVS. OPE. CONSILIO. QVE.  
 INGENIA. CIVIVM. VIGENT  
 LITTERÆ. ATQVE. ARTES. IN. SPEM. VETERIS.  
 GLORIAE. FLORESCVNT  
 IACOBVS. ALOIS. DEC. F. LOLLIVS  
 IN. CONSESSV. SPLENDIDISSIMI. ORDINIS  
 AD. EXPERIMENTA. PHISICAE. LOGICÆ. QVE.  
 DOCTRINÆ. PVBLICANDA  
 LECTAS. SOPHORVM. SENTENTIAS  
 CORAM. PRÆSENTI. PRAESENS. OBFERT.  
 SE. QVE. DEDICAT  
 OPTIMO. PATRONO.

A. M. D. G.



## ÍNDICE.

	Páginas.
PRÓLOGO.	5
NOCIONES PRÉVIAS.	7
I. Clasificación del Alfabeto. . . . .	7
II. Reglas generales de pronunciación. . . . .	8
III. Reglas de Ortografía más usuales. . . . .	9
IV. División de la Gramática. . . . .	10

## LIBRO I.

## DE LA ANALOGÍA.

LECCION I.	I. Adjetivos latinos. . . . .	11
	II. Accidentes del nombre. . . . .	Id
LECCION II.	I. Norma de la primera declinación. . . . .	14
	II. Observaciones. . . . .	Id
	III. Género de los nombres de esta declinación. . . . .	Id
	IV. Ejercicio. . . . .	15
	Apéndice. . . . .	16
LECCION III.	I. Modelo de la segunda declinación. . . . .	17
	II. Observaciones. . . . .	Id
	III. Género de esta declinación. . . . .	18
	IV. Adjetivos de tres terminaciones. . . . .	19
	V. Ejercicio. . . . .	20
LECCION IV.	I. Modelo de la tercera declinación. . . . .	22
	II. Observaciones sobre sus casos. . . . .	Id
	III. Género de los nombres de la tercera declinación. . . . .	29
	IV. Adjetivos de una y dos terminaciones-Comparativos y Superlativos. . . . .	32
	V. Ejercicio. . . . .	34
	Apéndice. . . . .	36
LECCION V.	I. Cuarta declinación. . . . .	37
	II. Observaciones. . . . .	Id
	III. Género. . . . .	Id
	IV. Ejercicio. . . . .	38
LECCION VI.	I. Quinta declinación. . . . .	39
	II. Observaciones y Ejercicio. . . . .	Id
LECCION VII.	De los nombres anómalos ó irregulares. . . . .	40
	I. Nombres sustantivos. . . . .	41
	II. Nombres adjetivos, y Ejercicio. . . . .	43
	Apéndice sobre los adjetivos numerales. . . . .	46
	Del pronombre. . . . .	49
LECCION VIII.	I. Pronombres primitivos. . . . .	Id
	II. Pronombres posesivos. . . . .	51
	III. Pronombres relativos. . . . .	52
	Apéndice I.—Adjetivos relativos. . . . .	53
	Apéndice II.—Partículas adherentes á los pronombres. . . . .	Id
	Apéndice III.—Nombres patronímicos. . . . .	54
	Apéndice IV.—Aumentativos y diminutivos. . . . .	55